Muzeul lăuntric

de Ioan Es Pop

„Citisem mult, râsul mă părăsise

Viaţa nu mă mai iubea deloc.”

În toamna lui 1983 am ajuns în sfârşit un biet dacăl de ţară şi cu asta, visurile părinţilor mei privitoare la destinul pe care-l aveam de împlinit s-au încheiat. Tocmai bine, i-am lăsat să creadă că nu mai trebuie să se ocupe de mine şi că de-acum pot umbla pe picioarele mele, deci ei să fie liniştiţi, mă descurc de unul singur.

În satul în care veneam ca profesor mi s-a repartizat un apartament într-unul din cele două blocuri împlântate ca două animale în agonie lângă clădirea primăriei. Aici locuiau încă vreo zece ca mine, venetici pe care satul nu i-a privit altfel vreodată. Am devenit chiriaş principal, singur stăpân peste două încăperi pe care nu le-am populat vreodată cu altceva în afara hârtiilor pe care le-am scris. A fost prima şi ultima oară când am avut casa mea.

În toamna anului următor a apărut în localitate tot unul ca mine şi mi-au zis: domnu’ Pop, vă ajunge o cameră, vrem să vă dăm un subchiriaş, pe profesorul Zubaşcu, o să predea de anul ăsta geografia, dumneavoastră rămâneţi chiriaş prinipal. Să fii chiriaş principal era o mare onoare, tu plăteai toate taxele, tu dădeai seama pentru toate belelele, dar eu n-aveam ce face cu atâta spaţiu, două camere goale sunt două singurătăţi, aşa că Mircea Zubaşcu s-a mutat într-una din ele.

Nu-mi mai aduc aminte decît de iernile pe care le-am dus împreună, de gerul cumplit din ’84-’85 şi ’85-’86, care a îngheţat apartamentul întreg, cu toată ţevăraia, de prin octombrie până spre mijlocul lui aprilie – ca să poţi face focul în sobă două luni de zile, trebuia să-ţi cumperi lemne din salariul pe trei, ori noi nu ştiam face treaba asta. După patru după-amiaza, satul se scufunda în întuneric, curentul se lua câte zece ore pe zi şi se dădea abia spre miezul nopţii, nu găseai nici acasă la popa lumânări, aşa că o luam spre birt, ei aveau o lampă, şi o lungeam acolo cât se putea. Când reveneam la “apartament”, se putea dormi şi fără foc. Mă rog, pe vremea aia şi vodca era mai ieftină decât acum, te puteai încălzi seară de seară.

Mircea era mai nepăsător decât mine la asemenea probleme: îşi lua cu el geanta cu cărţi şi citea în orice loc, oricât de zgomotoşi ar fi fost cei din jur; pe vremea aceea, eu însumi scriam zi şi noapte, puteam sta ceasuri întregi aplecat peste hârtii, ziceam că scrisul poate fi un lucru bun. Dar tot pe vremea aceea aveam impresia că Mircea citise toate cărţile şi nu-mi puteam birui faţă de el decât rareori stânjeneala. De aceea vorbeam rar despre nenorocitele mele de versuri, iar el – cu atât mai rar despre lecturile lui.

Pe Mircea nu l-am bănuit că ar avea de-a face cu scrisul decât după multe luni de stat în acelaşi apartament. Era un om ascuns în multe privinţe şi de scris aproape că-şi bătea joc. I-am găsit însă, cu totul întâmplător, într-o zi, dosit între pat şi perete, un caiet mare şi ferfeniţit. L-am răsfoit aproape fără curiozitate. Ai fi zis că era un fel de jurnal, dar un jurnal cu totul anapoda, din care prima oară nu mi-au sărit în ochi decât note de lectură şi fragmente de note aproape fără relevanţă, câte o propoziţie despre cei din jur, nimic despre el. Şi toate astea împrăştiate printre fraze începute de la jumătate sau lăsate neîncheiate sau lipsite de sens, încălecate unele peste altele, scrise de la ultima pagină înapoi, nişte aiureli care m-au făcut să pun caietul la loc. M-a mirat puţin doar faptul că, între atîtea construcţii incoerente, el transcrisese cu mână sigură şi atentă: „In girum imus nocte, ecce, et consumimur igni” („În cerc ne ducem noaptea, iată, şi suntem mistuiţi de foc”). Dar atunci n-am făcut nici o legătură între faptul că fraza asta se citeşte identic dinapoi înainte şi dinainte înapoi şi jurnalul acela. Am uitat multă vreme de el, până în ziua când, întorcându-mă de la şcoală, am nimerit peste Mircea aplecat cu o teribilă încordare asupra lui. Când şi-a dat seama că-l observ, s-a ridicat cu repeziciune, buimăcit, a închis caietul, a dat să-l ascundă la

spate, apoi, simţind că gestul era ridicol, mi-a zis că fusese obligat de director să-şi facă planuri de lecţie pentru a doua zi, lucru care-l enerva grozav. Dar eu ştiam că între coperţile ălea murdare, groase şi zdrenţuite numai planuri de lecţie nu erau. M-am făcut că nu bag de seamă panica neobişnuită acre l-a cuprins şi am ieşit, ca sa-i las timp să-şi vâre terfeloaga în ascunzătoare. Numai că treaba asta m-a pus pe gânduri şi m-a stârnit grozav. Aşa că, atunci când s-a ivit prilejul de a rămâne pentru mai multă vreme singur, am scos din nou jurnalul de la locul ştiut şi zile întregi m-am străduit să leg între ele propoziţii aruncate pe mai multe pagini, amestecate cu altele străine de ele şi pornind una spre alta din direcţii diferite. Am simţit ca pot descifra o sumedenie de lucruri, dar şi că jurnalul avea o neliniştitoare mişcare în sine, ca şi cum ar fi fost viu: de la o zi la alta îmi parea că se măreşte şi-n acelaşi timp, cu sporită putere, se degradează, se ferfeniţeşte; se degradau şi umflau nu numai foile, ci şi literele, crescând parcă unele peste altee, înceţoşându-şi contururile, alcătuind în pagină, după câteva săptămâni, acolo unde făcusem lumină şi găsisem sensuri, un hăţiş în care rămăseseră toate, dar se încâlciseră şi mai tare, se lăbărţaseră, devenind de nerecunoscut. Câte ceva tot am scos însă, în săptămânile care au urma, de acolo. De pildă, am reuşit să reconstitui următorul text:

“Emblema muzeului e trecutul. E istoria ca lectură a morţilor. Istoria, ca şi geografia, vor trebui abollite; numai aşa va putea fi năruit muzeul; căci exploratorul de altădată n-a făcut decât să devină, aici, im-plorator. Când m-am hotărât să vorbesc despre muzeu, eu aveam toate nonsensurile la îndemână: ajunsesem deja puternic. Când am hotărât să denunţ muzeul ca formă de tortură, eu ştiam deja totul despre construcţia lui deocheată, pornită dinainte înapoi; cel căzut sub puterea culoarelor lui coboară şi coboară în acest melc, amţit de pofta de a ajunge începutul. Poate că nu vom ieşi niciodată din el, oriîncotro am lua-o. Dar e bine ca noi, învechiţi în fals, să tăcem, iar cei ce vor veni, proaspăt înregimentaţi, să creadă, măcar o vreme, că s-au născut afară, liberi, neatinşi de boala muzeului”.

Cu fiecare zi cu care mă afundam în lectura acelui aşa-zis jurnal al lui Mircea Zubaşcu, eram tot mai stârnit de înţelesurile pe care reuşeam să le smulg din diferite pagini, dintre construcţiile tot mai ceţoase şi mai întortocheate, şi să le pun cap la cap. Mergeam pe firul unei obsesii de care eram tot mai convins că este singurul motiv pentru care fusese gândit de Mircea într-un chip atât de deocheat. Pentru că, în notele pe

care am reuşit să le aşez într-o anumită ordine şi să le găsesc o anume coerenţă, revine mereu şi mereu imaginea muzeului:

„O gură în expansiune, mărindu-se şi acoperind toată faţa, anexîndu-şi ceafa, pieptul, pântecele, totul. Gură făcută pentru un strigăt anume, exersând pentru asta deschideri tot mai mari, sperând că într-o zi va fi în stare să cuprindă strigătul în toată infinita lui vibraţie şi întindere; exersând vremuri întregi pentru secunda aceea de urlet arhetipal. Dacă aş fi în stare să cred, aş spune că Dumnezeu e singura gură din care poate ţîşni acel strigăt în întregul lui; un strigăt atât de încordat, de dens, de concentrat în sine încât, în fărâma de secundă a exploziei lui, nimiceşte şi gura din care a ţâşnit; pentru o clipă el este ieşirea, cuprinzând în sine, într-un bulgăre hiperdens în expansiune şi diferenţiere, întreaga materie şi toate sensurile care mai apoi vor umple spţiul şi timpul; undeva, la capătul acestei dilatări, o altă gură va exersa deschideri atât de mari încât să poată într-o zi cuprinde totul – spaţiu şi timp -, să le poată recondensa şi reconcentra în strigăt. Atunci, pentru o clipă, totul va sta şi va fi o mare odihnă; apoi strigătul se va desface iarăşi, zdrobind şi gura care l-a strigat. Dar astea sunt toate închipuiri ale noastre, născute din speranţa că poate exista o zi când trecutul poate fi total abolit. Ca să nu duc iluzia şi minciuna mai departe, eu sunt însă pregătit pentru identificarea cu muzeul. Pentru că nimic nu mai poate începe. Toate începuturile ce vor părea că vin vor dezveli, sub licărirea lor fantomatică, vechi sfîrşituri. Trecutul se mută tot mai mult în viitor şi îl închide în timpul lui obosit; corăbiile trimise pe mări, spre Răsărit, nu vor mai purta încoace mirodenii şi mătăsuri asiate, ci vor sosi la ţărm spărgând asfinţitul şi aducând în pântecele lor vrafuri de cărţi, tone şi tone de tomuri, pe care, în nesăbuita noastră încercare de a scăpa de trecut, le-am dus cândva şi le-am îngropat în insule, la mari depărtări; şi între timp ele au rodit acolo-n pământuri, singurele care au crescut şi s-au înmulţit şi nu mai încap acolo; se revarsă-n corăbii, mari şi uscate, atârnă peste bord ca nişte vegetaţii preistorice, golind de vlagă totul cu uscăciunea lor. Bibliotecile se întorc pedepsitoare, se întind poe ţărmurile noastre ca nişte plaje în creştere continuă, se varsă, asemeni deşerturilor, spre oraşe şi apoi peste ele, absorbind din vegetaţii apele pentru a le preface-n uscături, în certitudini, în legi, în precepte, în terra firma, până când lumea ajunge doar jocul secund al cărţii, iar Bibliotecarul trece, uscat ca şi foile, pe deasupră-le, selectând, clarificând, aşezând, ordonând, în

timp ce din insule continuă să sosească mari corăbii pline cu cărţi. Din ele nu creşte nimic viu. Din ele creşte doar muzeul”.

Găsise Mircea vreo formulă de ieşire din muzeu? Câteva lucruri m-au îndemnat să cred că ajunsese la ea. Pentru că, în mai multe locuri, el pomeneşte de o Anticarte. Mai mult, cred că am reuşit să dezleg într-o anume măsură felul în care vedea el această Anticarte:

“O voi aşeza peste tot unde se află biblioteci; la subsolul oricărei clădiri, unde sunt adunate cărţi. Închipuie-ţi, de pildă, ce potrivit loc de încercare e mânăstirea C., pe care o cunosc, acum, foarte bine. În subsol sunt o mulţime de pivniţe-chilii care n-au fost deschise de zeci, poate sute de ani. Deasupra, într-o încăpere de întinderea tuturor chiliilor la un loc, e biblioteca. Deoarece călugării sunt puţini, observă abia târziu că din rafturile ei lipsesc cărţi, că pe zi ce trece dispar tot mai multe tomuri. Se supectează între ei; încep să creadă că la mijloc e o pedeapsă venită de sus.

Povestea poate merge însă mai departe. Realitatea e la fel. Vine o zi în care cineva coboară, la lumina unei făclii, să cerceteze pivniţele nedeschise de decenii. I se pare că din spatele unei uşi răzbate unda unei răsuflări aparte, a unei mişcări greoaie şi continue. Îşi alarmează confraţii: orbit de spaimă, până la urmă unul va lovi încuietorile ruginite şi uşa va ceda. În faţa lor, gata să se împrăştie, să se reverse peste ei, se află o carte; dar o carte uriaşă, care umple întreaga încăpere şi care pulsează; o carte vie, monstruoasă, cu file groase cât pereţii, umede, într-o continuă, întunecată mişcare; şi aceste file groase devoră, ca nişte guri lacome de peşti, cărţi, cărţile bibliotecii de deasupra. Rândurile paginilor lor s-au umflat şi s-au amestecat, cuvintele cărţilor devorate se înghesuie alandala acolo răsucindu-se ca viermii, căzând de pe un rând pe altul, pierzîndu-şi înţelesurile, memoria cărţilor în care au fost scrise, identitatea, rostul. Şi această carte a cărţilor vie ca un pântece, respirând şi rumegând liniştită în continuare, carte-batjocură, Anticarte, cea în care totul devine nimic, poate că ea este salvarea din muzeu”.

Acestea au fost cele din urmă rânduri pe care am mai avut răgazul şi îndrăzneala să le copiez din jurnalul lui Mircea. Pentru că mi-am dat iute seama că acest jurnal ferfeniţit, umed, ascuns în întunecimea dintre pat şi perete, îngrăşindu-se necontenit, cu frazele tot mai întortocheate, mai

rupte, mai încâlcite unele în altele, este copia cărţii monstruoase la care visa.

I l-am lăsat pe masă, la vedere. A doua zi, jurnalul nu mai exista.

"Muzeul lăuntric" face parte din volumul Podul, editura Cartea Românească, 2000

respiro©2000-2002 All rights reserved.